

Asiantuntijalausunto

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Esityksen vaikutukset hyvinvointialueen käytettävissä oleviin rahoitukseen ja sen vaikutus palveluihin

Hyvinvointialueen todelliset kustannukset syntyvät niille määritellyistä velvollisuuksista. Nykyisessä muodossaan hallituksen esitys ei vähennä mitään hyvinvointialueen kustannuksia, sillä siinä ei kosketa hyvinvointialueen velvollisuuksiin, mutta samaan aikaan vähennetään hyvinvointialueen käytössä olevaa rahoitusta lyhentämällä aikaa, jolta laskennallista korvausta maksetaan. Pakolaisten kustannukset ovat tälläkin hetkellä aliarvioitu hyvinvointialueiden rahoituksessa selvästi, vaikka erityiskustannuksiin saadaankin erillisrahoitusta. Tämä siksi, että käytännössä kaikilla pakolaisstatuksen henkilöillä on asiakkuudet peruspalveluissa.

Vuonna 2023 hyvinvointialue saa laskennallista rahoitusta 7-vuotta täyttäneen henkilön osalta 342 € vuodessa ja alle 7-vuotiaan henkilön osalta 345 € vuodessa (kuntien osuudet ovat vastaavasti yli 7-vuotiaan henkilön osalta 1955 € vuodessa ja alle 7-vuotiaan henkilön osalta 6 503 € vuodessa). Poikkeuksellisesti, tämä on erityisesti aikuisten asiakkaiden osalta huomattavan alhainen summa, sillä se ei kata montaakaan käyntiä peruspalveluissa. Kyseisten ryhmien osalta on huomioitava, että asioimisessa tulkitsemiskustannusten lisäksi lisäkustannuksia aiheuttavat esimerkiksi asiointiin käytetty aika sekä ns. luontainen häiriökysyntä, joka johtuu suomalaisen yhteiskunnan tuntemisen puutteista. Esimerkiksi terveydenhuollon päivystyspalvelun käyttö on suhteessa korkeammalla tasolla kuin kantaväestöllä.

Tulkitsemiskustannukset ovat merkittävä kustannuksia lisäävä tekijä tässä asiakasryhmässä ja näitä kustannuksia on voitu tähän asti hakea erikseen valtiolta. Nyt esitetään, että nämä kustannukset siirretään osaksi laskennallisia kustannuksia. On hyvin epäselvää, miten tämä kohdentuisi kunnan ja hyvinvointialueen välillä, mutta yllä olevan laskennallisen jaon osalta voidaan perustellusti arvioida, että tämä siirto jäisi hyvinvointialueen tappioksi. Vaikka muutos itsessään helpottaisi kustannuksiin liittyvää hallinnollista työtä, olisi silti tärkeää, että tulkitsemisestä syntyvät korvaukset kohdentuvat sinne, missä ne aiheutuvat. **Tämä muutos ei ole hyvinvointialueen näkökulmasta kannatettava**

Esityksessä tavoitellaan tulkitsemiskustannuksien alentamista ja siihen esitetään erilaisia keinoja. Hyvinvointialueen näkökulmasta tämä esitys ei vähennä tulkitsemiskustannuksia lainkaan, sillä hyvinvointialueen lakisääteinen velvollisuus tämän palvelun tuottamiseen. Hyvinvointialue käyttää saman rahan tulkitsemisen kustannuksiin, riippumatta valtiolta saatavista korvauksista. Hyvinvointialueilla on jo nykyisellään kannusteet kehittää tulkitsemisen käytännön toteuttamista, sillä tämä on monin tavoin erittäin merkittävä kustannus hyvinvointialueen toiminnassa, erityisesti niillä hyvinvointialueilla, joilla on paljon muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvaa väestöä (Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella on noin 120 eri kieliryhmää).

Hallituksen esityksen perusteluissa mainitaan ” Mikäli laskennallisen korvauksen maksuaikaa lyhennettäisiin, vaikuttaisi se julkiseen talouteen, koska lyhentäminen vähentäisi todennäköisesti myös joidenkin palvelujen järjestämistä. Kotoutumissuunnitelma-ajan lyhentäminen vähentää tehtäviä esimerkiksi kotoutumissuunnitelmien seurannan ja päivittämisen osalta.” Rahoituksen vähentäminen voi vähentää jotain hyvinvointialueen tehtäviä, mutta ei ole lainkaan selvää, että ne vähentäisivät juuri kotoutumiseen liittyviä tehtäviä. Kokonaisuutena esitys ei juurikaan vähennä hyvinvointialueen velvoitteita, mutta se lisää hyvinvointialueen kustannuksia näiden velvoitteiden täyttämisestä. **Koska hyvinvointialueiden rahoitus on yleiskatteellista, eivät esitetyt muutokset vaikuta palveluiden järjestämiseen, vaan yleisesti hyvinvointialueen kykyyn suoriutua lakisääteisistä velvoitteistaan.** Esimerkkinä: jos tulkitsemisen järjestäminen on lakisääteinen velvollisuus mutta esimerkiksi vanhusten päivätoiminnan järjestäminen ei, tulee hyvinvointialue kohdistamaan tämän muutoksen aiheuttamat paineet kustannusten karsimiseen siihen, mikä ei ole lakisääteistä, eli vanhusten päivätoimintaan.

Syntyviin tulkitsemiskustannuksiin vaikuttaminen tapahtuisi joko vähentämällä tähän liittyviä velvoitteita tai toisaalta poistaen tietosuoja-lainsäädännön esteitä tekoälypohjaisen tulkkauksen käyttämiselle julkisissa palveluissa.

Esitys myös kohtelee eri hyvinvointialueita hyvin eri tavalla. Vaikka esitetyt euromääräiset tavoitteet ovat valtiontalouden kannalta melko pieniä, kohdistuvat ne valitettavasti juuri niille hyvinvointialueille, joissa tämän statuksen henkilöitä on. Käytännössä tämä tarkoittaa Uuttamaata, erityisesti Helsingin kaupunkia sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialuetta, mikä edelleen vaikeuttaisi näillä alueilla toiminnan järjestämistä ylipäättään. Näistä syistä johtuen muutos ei ole Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen näkökulmasta kannatettava ja muutosten vaikutukset olisi syytä tasata hyvinvointialueiden välillä.

Esityksen vaikutukset hyvinvointialueiden palvelutarpeeseen

Maahanmuuttajien kotoutumisen onnistumisella on todella merkittäviä vaikutuksia hyvinvointialueiden talouteen pitkällä aikavälillä, sillä onnistunut kotoutuminen ja yhteiskuntaan ja työelämään integroituminen vähentää huomattavasti sosiaalipalveluiden, mutta myös terveyspalveluiden kysyntää jatkossa.

2 § esitetyllä aikuistumisen tue ikärajan muutoksella tuskin on sinänsä vaikutusta hyvinvointialueen palvelutarpeeseen tai kustannuksiin, olennaista on se, onko palvelutarvetta ikärajan tullessa vastaan vai ei. Hyvinvointialueella on jatkossakin velvollisuus järjestää tukea yksilöllisen tarpeen mukaan siten kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään.

Leikkauksilla kuntien kotoutumispalveluihin, mikäli nämä johtavat huonompiin tuloksiin, voivat aiheuttaa merkittävääkin lisäystä hyvinvointialueiden palvelutarpeessa. Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen väestö lisääntyy tällä vuosikymmenellä keskisuuren suomalaiskaupungin väestön verran (noin 30 000 henkilöä). Näistä asukkaista suurin osa on muuta kuin suomea tai äidinkielenään puhuvia. Se, miten hyvin nämä pystyvät integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan, on suorastaan kriittinen tekijä siinä, miten hyvin tällä hyvinvointialueella voidaan vastata palvelutarpeeseen. Kotoutumista yleisesti olisikin syytä kehittää tuloksellisemmaksi siten että kotoutumisen palvelut, työllistämispalvelut yleisesti sekä kannustava sosiaaliturva pelaavat yhteen. Mikäli tässä epäonnistutaan, hyvinvointialue voi tarjota enää korjaavia palveluita terveydenhuollossa, aikuissosiaalityössä ja lastensuojelussa.